

ЭНГСИЭЛИИ

• Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ •

2000 с.

Алтынньы

10

күнэ

оптуорунньук
№ 116 (8806)

Суруллубукка төхтүрүйүү

ӨРҮҮ БААР БУОЛЛУН ӨРҮҮҮЛЛҮҮ!

Киһи эмискэ ыараханлык ыл-дыр түбэлтэтэ ордук кэлин сыл-ларга элбээтэ. Итинник ыарыһахтар саастарыттан тутулуга суох киин балыһаҥа реанимация уонна күүстээхтик (тэтимнээхтик) эмтир терапевтической отделениета кирирлэр.

Таас балыһа бастакы мэндизэмнин содуруу уһугар баар реанимация отделениетыгар кирирэн эмтэнэн, күн сиригэр иккис-тээн эргиллибиттэр аһыаҥа суохтар. Ону манньк сыһыппаралартан көрөбүт. Ааспыт 1999 сыл устатыгар 236 ыарыһах эмтэммит. Онтон 22-тэ өлбүт. 2000 сыл аҕыс ыйыгар 173 ыарыһах кирибиттэн 15-һэ өлбүт. Ол аата реанимация отделениетыгар эмтэммит ыарыһахтартан 1 ыарыһанын кыайбата суорума суолламмыт. Итинтэн атытара тыһынаах хаалан олохторугар, үөрэхтэригэр, үлэлэ-

быт, аҕа дойдуларын өстөөхтөн саа-саадах тутан көмүскээһингэ хааннарын тохпут, тыыл, сэрии ве-

тераннара, Россия үтүөлээх экономиста Т.И. Замятин, аҕа дойду уоттаах сэрмитин активнай кыттыылааҕа М.Я. Колесов, СР үтүөлээх учууталлара С.Г. Кириллин, И.С. Гаврилев о.д. бааллар. Кирибит суругу редакция бэчээттээбэккэ эрэ киин балыһа кылаабынай враһыгар В.В. Макаровка ирдэбилгэ ыһыһыта. Биир нэдиэлэ болдьохтоох ирдэбил эпиптэ күн бүгүнүгэр диэри кэлэ илик. Ол эрэри дьонтон иһиттэххэ реанимация отделениета уруккутунан үлэлиир курдук.

Арай былааннамытын курдук реанимация отделениета сабыллыбыт буоллун? Киин балыһа салалтата этэринэн ити отделениены өссө кэгэтэн, куйка ахсаанын элбэтэн, атын отделениеларга реанимация палаталарын аспыт буоллуннар. Бастатан туран ити палаталар реанимация оборудованиетын, эми үллэстэргэ күһэллэхтээхтэр. Ити баар күүһү бытарыты буолар. Ыарыһахтары отделениелар сизстэрэлэрэ, санитаркалара көрүүхтээхтэр. Отделениеларга үгүс ыарыһахтар сыталларын болдомтоҕо ыллахха ити дьаһал ыарахан ыарыһаҕы көрүү-истиин, эмтээһин хаачыстыбаларын биллэрдик намтатыан сөп. Туһааннаах врач бу палаталарга күнүскү эрэ кэмгэ үлэлиэхтээх.

Бэрт уһун кэпсэтиилэр түмүктэригэр реанимация отделениетын оннунан хаалларбыттара саамай сөптөөх быһаарыы. Атын улуустар холобурдарыгар олоһуран бу отделениены аныгы оборудованиенан, эминэн-томунан хаачыһан куйкатын ахсаанын өссө элбэтэр ордук буолуо этэ. Кистэл буолбатах, ыарыһах элбээтүбүз сорох ыарыһахтар хасты да суукка көрдүөргө сытан эмтэнэр түгөннэрэ аһыаҥа суох.

В. СЫРОМЯТНИКОВ

Хаартыскаларга: үрдүк категориялаах медицинскэй сизстэрэ Колпашикова Матрена Семеновна.

Хирургической уонна реанимационнай отделениеларга өр сылларга энкилэ суох үлэлээбит I категориялаах медсизстэрэ Охлопкова Маргарита Николаевна.

Сэттинньи 26 күнэ — улуус баһылыгыны быыбардара

САҢА ААТТАР

Алтынньы 3 күнүгэр «Намнааҕы промкомбинат» аһаҕас акционернай общество акционердарын уонна үлэһиттэрин муньаҕар улуус баһылыгыны дуоһунаһыгар кандидатынан Дьяконов Альберт Николаевич туруорулунна. Кини 1956 сыллаахха от ыйы 26 күнүгэр төрөөбүтэ. 1987 с. СГУ-ну историк идэтин ылан бүтэрбитэ. Онтон салгыы Новосибирскайдаағы потребкооперация академиятыгар үөрэнэн экономист-менеджер идэтин ылбыта. Билигин РФ Федерациятын сэбиэтин чилиэнэ Н.И. Соломов көмөлөһөөччүтүнэн үлэлиир. Кэргэннээх, үс оҕолоох, Дьокуускай куорат олохтооҕо.

Алтынньы 7 күнүгэр улуустары гимназия коллектива улуус баһылыгыны дуоһунаһыгар кандидатынан Ядрев Александр Николаевич туруорда. Санаты бэрэ-эдэгинэн эттэххэ, Александр Николаевич 1955 с. төрүүх, 1981 с. СГУ тыа хаһаайыстыбатын факультетыгар үөрэнэн ветеринар идэтин ылбыта, 2000 сылга государственнай сулууспа Россиятаағы академиятын үөрэнэн бүтэрбитэ. Билигин Нам улууһун дьаһалтатын ба-

һылыгыны эбээһинэһин толорооччу.

Алтынньы 8 күнүгэр Нам селотун быыбардааччыларын холбоһугун муньаҕар улуус баһылыгар кандидатынан Ильин Альберт Иннокентьевич турда. Альберт Иннокентьевич 1963 с. тохсунньу 13 күнүгэр Нам улууһун Нам селотугар төрөөбүтэ. 1980 с. Нам орто оскуолатын көмүс мэтээлинэн бүтэрэн Новосибирскайдаағы тыа хаһаайыстыбатын институтугар үөрэнэ кирибитэ. 1985 м. ити үөрэҕин бүтэрэн СГУ-га кафедра ассистентынан үлэлээбитэ. 1992-93 сс. респу жика тыатын хаһаайыстыбатын министрствотын «Якутгортехснаб» ассоциациятын кылаабынай специалиһынан үлэлиир. 1994 сылтан «Конкорд-2000» ООО тутуу предприятиятын директора. 2000 сыл кандидатскай диссертацияны көмүскээбитэ. Кэргэннээх, икки оҕолоох, Дьокуускай куорат олохтооҕо.

Ити курдук аны балтараа ыйтан ордугунан буолуохтаах быыбардарга улуус баһылыгыны дуоһунаһыгар үс кандидат баар буолла. Өссө даҕаны туруорунарга биризмэ баар, оһон бу испиһэк өссө кэниир чинчилээх.

Бэйэ информ.

«ТЭЛИЭГЭНИ КЫҤЫН БЭЛЭМНИИЛЛЭР»

Ааспыт оптуорунньукка РТР телеканал суверенитетка анаабыт курдук «дьоһун бэлэбэ» республиканы аймаата. Ону республика бэчээтэ киэнник сырдатта. Мин бири эрэ бэлиэтиэм этэ — бу кэлэр 2001 сылга республика Президенин быыбарыгар эрдэттэн былааннамыт «снайперды» ыты буолар. Хайдаһын да иһин сорох дьон Масюк биэриитин сэргээбит буолуохтаахтар. Мантан салгыы оннообор буолуоҕу көрүүхпүт-истиэх-

пит турдаҕа. Иллэрээ сыл бадаҕа Саргылана Кычкина Нам улууһугар тахсан эмиз итинник биһигини «ытан» турар. Ол бэйэтэ аны «Кривое око РТР» диэн кыһыан-абаран суруйбут.

«Страна безмолвия» биэриин сакаасчыттарын наһаа ырааппакка бэйэ тизгэнигэр булуохпутун сөп, ол Президент быыбарыгар кирисии саҕана биллэн кэлиэбэ. Баҕардар, Масюк саҕалаһыныттан сизттэрэн отой да быыбардар буолуохтара суоҕа. Оннукка баҕарааччы уонна тэринээччи чаччы Москваҕа бааллар.

В. КАСЬЯНОВ

Манньк партия баар!

«СОМОБОЛОҤУУ»: КЭККЭ ХАНҤЫР

Соторуааҕыта биһиги улууска Бүтүн Россиятаағы «Сомоболоһуу» («Единство») политической партия Саха сиринээҕи политисполкомун чилиэннэрэ тахсан улуустааҕы манҕайгы сүһүөх тэрилтэ чилиэннэрин кытта көрүстүлэр. Делегацияны политисполком председатели Андрей Павлович Мыреев сайлайан илдьэ сырытта.

Кини Дьокуускай куоракка быһыл балаҕан ыйын 22 күнүгэр «Сомоболоһуу» партиятын бастакы тэрээһин конференцията буолбутун уонна бу партия программатын туһунан А.П. Мыреев иһитиннэрдэ. Кини кэпсиринэн Саха сиригэр коммунистар кэннилериттэн бу иккис партия буоларын ыйда. Билигин коммунистар республика үрдүнэн ахсааннара 2600-кэ эбит буоллахтарына соторуааҕыта тэриллибит «Сомоболоһуу» партия 1125 чилиэннээх. Кинилэр үгүстэрэ республика араас улуустарыгар бааллар уонна олорто тэрээһин үлэни быһытынан дьарыктаналлар.

«Сомоболоһуу» партия өссө Бүтүн Россиятаағы хамсааһын быһытынан тэриллиитигэр биһиги улууспут баһылыга А.Н. Ядрев делегат быһытынан талыллан, республика аатыттан бара сылдыбытын ахтан туран, Нам улууһугар бу партия кэксэтэ ханҕырыгар эрэлин эттэ. Мустубут дьон партия программатын үөрэтэн, мань маасса киэҥ аранатыгар таһааралларыгар эрэнэрин А.П. Мыреев биллэрдэ.

Биһиги информ.

Кыстык — 2000

29.09.2000 с. туругунан Нам улууһугар оту бэлэмнээһин бүтэһиктээх түмүгэ. Бастакы колонка — нэһилиэк былаан-соруудаҕа, иккис — кэбиһиилээх от тоннанан, үһүс — толоруу бырыһыана.

ҮӨДЭЙ	3400	4063	119,5
1 ХОМУСТААХ	2850	2900	101,7
ПАРТИЗАН	2030	2525	124,1
НИКОЛЬСКАЙ	960	1045	108,8
ХАМАҔАТТА	3000	3200	106,6
2 ХОМУСТААХ	2650	2650	100
САЛБАН	1300	1304	100,3
ХАТЫҢ АРЫЫ	3700	5065	136,8
БӨТҮН	1840	2640	143,4
МОДУТ	2300	2430	105,6
ХАТЫРЫК	2500	2110	84,4
ТҮБЭ	1700	1297	76,2
КӨБӨКӨН	2000	1611	80,5
АРБЫН	800	949	118,6
ФРУНЗЕ	710	745	104,9
ИСКРА	710	540	76
ТААСТААХ	600	880	146,6
НАМ селота	1950	1986	101,8
УЛУУС ҮРДҮНЭН	35000	37940	108,3
ол иһигэр:			
т/х предприятиелара	5910	4828	81,6
көмөлтө			
хаһаайыстыбалар	250	360	144
бааһынай			
хаһаайыстыбалар	14675	15604	106,1
ыаллар	14165	17148	121

ригэр эргиллибиттэр.

Реанимация отделениетыгар кирибиттэр бу дьодох коллектив ыарыһаҕы эмтээһингэ кыһамнытын, биһитин-көрүүтүн уураһын, киниэхэ эйэбэс сыһыанын, үтөмааны майгытын үчүгүйдик биллэлэр. Кинилэр өлөр өлүү дэгизлээх тыһыраһыттан мүлчү туттарбыт үрүҥ халааттаах аанһалларыгар махтал иһирэх тылларын этэллэр. Киһи киһиэхэ үтүөтүн үйэлэрин тухары өйдүү-саһыы сылдыаллар.

Коллективы урукку өттүгэр реаниматолог-анестезиолог врач В.Н. Пестряков салайбыта. Кинини кытта реаниматолог врач К.Г. Москвитин, бизс опыттаах уонна үрдүк категориялаах медсизстэрэлэр, түөрт санитаркалар эйэ-дэмнээхтик, ыарыһаҕы быһыһыр санаанан салайтара утуялларын, сыһыаналларын умнан үлэлииллэр. В.Н. Пестряков атын улууска үлэбэ барбытыгар кинини аһыах кэмгэ I категориялаах врач С.П. Тимофеев солбуя сылдыбыта. Билигин коллективы К.Г. Москвитин салайар.

Быһыл саас ыам ыйын саһатыгар киин балыһа реанимационнай отделениетын сабан, үлэһиттэрин ууратан терапевтической уонна хирургической отделениеларга реабилитационнай палаталары аһар буолбуттарын утарар, улуус 9 кырдыаҕастарыттан «Энгиэли» хаһыакка сурук кирибитэ. Кырдыаҕастар ортолоругар үтүө саастарын, доруобуйаларын дьоннорун-сэргэлэрин олохторо тупсарыгар анаа-

Төрөөбүт дойдугун төһө билэҕин?

УУЛУССАЛАР... ААТТАР...

Энсиэли хочото

Т. И. Замятин тыллара

Көрөдүүн, килэрэйдит кэрэчээн килэригэр Көһүнэн усталаах киэн-дэлэй хонуугар Хомууна олохун хохуунуук тутуһар Хотуулаах санаалаах эн хорсун дьонноргун. Энсиэли хочото — Эбэкээм, Нам сирэ.

Улууспут уонна селобут кэрэ көстүүдүлээх, инникигэ кэскиллээх ыччаттардаах уонна улууспут ытык кинигэ, истэрига, улууспутун киэнник үөрэппит Терентий Иванович Замятин аатынан сага уулусса туһунан сырдатыма.

1. Нам улууһугар бастакы уулуссалаар историялара

1930 сыл олунньу 10 күнүгэ СКСК Ыйаарынан былдьыгы Нам улууһа Нам оройуона, киин киинэ Куонда Кириэһэ Нам селота диэн ааттамыта. Ол эрэри Нам селота Куһаҕан Ыал диэн нэһилиэгинэн хаалбыта. Оччолорго Нам селотун олохтоохторо тус-туһунан, ыал чөмөхтөһөн олоһор түөлбэлэринэн олоһбуттара: Кириэскэ, Ойовос Арыыга, Даадарга, бизэрэк үрдүнэн, Омоллооскуга, Танара дьэтин тулатынан, улуус управлениетын тула, ветераннар учаастактара, милициялар уопсайдара уо. д. а.

1951 с. диэри бу нэһилиэк хоту — Аппааныны киллэрэн туран, арҕаа Эбэ сайылыгын, Сытыган күөлү хабаара, олоһор барыларыгар арыйах ыал түөлбэлээн олоһбуттара, оччолорго уулусса диэн өйдөбүл да суоҕа. 1941 с. тохсунньу 16 күнүгэр Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Ыйаарынан Ленскэй нэһилиэгэ диэн ааттамыта. Урукку Хатыҥ Арыы нэһилиэгиттэн Граф Бизэрэҕэ селону арааран, Нам селотун кытта холбообуттат. Ол онугар Аппааныны Кыһыл Дэрэбиэниэни, Искраны кытта холбоон, Хатыҥ Арыы туспа нэһилиэк буолбута.

1951 с. муус устар 20 күнүгэр Ленскэй нэһилиэгин сэбиэтин сессиятынан аан бастаан Граф Бизэрэҕэ, Нам селотугар уулуссалары ааттааһын саҕалаабыта. Нам селотугар бастакы уулуссалар: Пролетарскэй — хотуттан соҕуруу-арҕаангы уулусса, Октябрьскэй — ортоку уулусса, Ленскэй — бизэрэк үрдүнээҕи уулусса.

1957 с. тохсунньу 29 к. сессияҕа Саха АССР 35 сыла, Октябрьскэй революция 40 сыла уонна Саха сирэ Нуучча государствотын састаабыгар киирбитэ 325 сыла туолар юбилейдарынан сибээстээн уулуссалары бэрээдэктээһин, килэрэти үлэтэ ытыгылыбыта, аппа үрдүнээҕи уулусса Советскэй диэн ааттамыта.

1957 с. кулун тутар 19 к. сессиянан Ленскэй уонна Пролетарскэй икки ардыларыгар сана уоскаэбит уулуссаны М. К. Аммосов (1956 с. реабилитацияламмытын кээнэ) аатынан ааттамыта. 1966 с. тохсунньу 5 к. И. Е. Винокуров 70 сааһын үйэтигинэн сибээстээн, Пролетарскэй И. Е. Винокуров аатынан ааттабыттар.

1967 с. олунньу 28 к. Ленскэй Сэбиэт сессиятыгар Сивцев Петр Иннокентьевич, депутат, музей үлэһитэ этии киллэриитинэн Улуу Октябрьскэй революция 50 сылынан сибээстээн, гражданскэй сэриигэ өлөрүллүбүт кыһыл партизаннар С. Трапезников, Б. Файзуллин, Э. Миньяров, советскэй-партийнай үлэһит, кыһыл партизан Г. И. Попов ааттарынан уулуссалар баар буолбуттара.

1967 — 1969 сс. Бүтүн Союзтааҕы перепискэ (1970 с.) бэлэмниинэн село уулуссаларын бэрээдэктээһин, ааттарын, нүөмэрдэрин санарды үлэлэр күүскэ барбыттар. 1974 с. Ленскэй Сэбиэт сессиятынан Кыһылы 30 сылыгар бэлэмниинэн саҕа уулуссалар: Победа, Базовый, Колхознай ааттамыттар. 1980 с. ыям ыйын 15 к. Ленскэй Сэбиэт сессиятыгар

Нам селота улаатан иһэринэн ген-былааны кэскиллээхтик, чуолкайдаан, сангардан онорор туһунан боппуруос көрүлүбүтэ.

Почта, милиция иннинэн ааһар уулусса В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сылын көрсө Ленин проспекта, ити курдук, биллиилээх суруйааччыларбыт И. Д. Винокуров — Чабылҕан аатынан 1964 с., композитор З. П. Винокуров аата 1957 с., Е. С. Сивцев — Таллан Бүрө аата 1989 с., 1988 с. тохсунньу 5 к. «Ленин суола» хаһыат 2 №-гэр Нам улуунун Бочуоттаах гражданина Т. И. Замятин ыстатыйатыгар олоһуран, гражданскэй сэрии кыттыылаахтара, советскэй-партийнай үлэһиттэр Г. И. Эверстов, И. Н. Колмогоров, И. Ф. Решетников ааттара, 1989 с. Ойуунускэй, 1990 с. советскэй-партийнай үлэһит С. Н. Платонов, 1997 с. Мир уулусса Р. Цугель аатынан ааттамыттар. 1999 с. Нам улууһа 200 сыллаах «билей»-ынан Терентий Иванович Замятин, Николай Михайлович Рыкунов, В. Л. Серошевскэй, Мымах кинээс, поэт А. С. Пушкин, советскэй үлэһит Василий Никифорович Жирков ааттара уулуссаларга ингэрilibиттэрин биһирибин уонна ааттара үйэтитиллибиттэн үөрөбүн.

2. Т. И. Замятин аатынан уулусса төрүлүбүтэ

1999 с. олунньу 24 к. Нам селотун дьаһалтатын киэн ыгыгылыаах коллегиятын мунньаҕар Нам селотун саҕа кварталыгар уулуссалары ааттааһын уонна бэрээдэти боппуруоһун Николай Саввич Корякин, Нам селотун землеустроитель туруорбута. Нам селотугар барыта 56 уулусса, 9 переулук, 11 саҕа квартал баар, село иһигэр 19 уулусса, 7 переулук ааттана иликтэр.

Үөһээ этиллибиккэ олоһуран, саҕа кварталлары бэрээдэктиир сыалтан уонна Нам селота — Куонда Кириэс 200 сыла туолуутунан 25 №-дээх дьаһалынан Ипподром кварталыгар Т. И. Замятин, Саха АССР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, РСФСР үтүөлээх экономиниһа, Нам улуунун ытык кинигэ, тыыл, үлэ уонна партия ветераны уулуссаны аатынан ааттыырга быһаарылыбыта. Бу мунньахха село баһылыга Дмитрий Панкратьевич Корякин эппитэ: «Ипподром кварталга саҕа уулуссаны нэһилиэниэтиэн киирбит көрдөһүүлэри учуоттаан, Т. И. Замятин аатын иһэрэргэ этии киллэрэбин, киин биһиги улууспут историятын диригиник үөрэтэн, улуус 200 сылыгар анаан, кинигэ таһаарта сыйдыар, бастын историкпыт аатын үйэтитэр саамай сөптөөх».

3. Т. И. Замятин үлэтэ уонна олоһун кэрчиктэрэ

1925 с. ахсынньы 6 к. Нам улуугар Никольскэй нэһилиэгэр Сэдэнгэ арыыга дьадаҕы бааһынай көргөнигэр төрөөбүтэ. 7 кылааһы бүтэриэр диэри Үөдэйгэ, Партизанга, Нам селотугар, онтон Тулагы, Дьокуускэй куорат 8 №-дээх орто уонна сэрии сылларыгар Булун оройуонугар Күһүү уонна Тиит Арыы ситэтэ суох орто оскуолаларыгар үөрэммитэ. Тиит Арыы оскуолатын 7 кылааһын бүтэрэн, ити бөһүөлөккэ балык заводугар балык туһааччынан үлэтин саҕалаабыта, сүүһүнэн тоннаны туһунаан, бочукаҕа сымэн, борохуоттарынан фронтка ытталлара.

1944 с. НКВД-га статистик дуоһунаһыгар, онтон младшай милиционерга көһөрбүттэрэ, эппиэттээх соруудаҕа чуолкайдик толорбутун иһин, комсомолга ылбыттар. Салгыы доруобуйата мөлтөөһүн Бывок Мыс нэһилиэгэр ааһар балаҕан сэбиэдиссэйинэн уонна комсомольскэй тэрилтэ секретарынан үлэлээбитэ.

1946 с. кулун тутарга Тиит Арыыга командировкаҕа баран иһэн, улахан буурҕага хааттаран, 5 суукка аппаҕа сытан, тоҕон өлө сыспыта, ыалдыан, атырдыах ыйыгар Дьокуускэйга балыһаҕа эмтэнэ, хоту төннүбэтэ. Улахан Мархаҕа УНХУ диэн тэрилтэ 1946 с. бастаан рядовой статистигынан,

онтон инспекторынан үлэлээбитэ.

Статистика салаатыгар 40 сыл устата араас оройуоннарга: Дьокуускэйга, Намга, Аллараа Халымаҕа, Уус-Алданга, эмиэ Дьокуускэйга статуправлениеҕа бэйэтигэр, онтон дойдутугар араас дуоһунаска үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Саамай үрдээн сылдыбыт дуоһунаһа — Саха АССР статистическай управлениетын ааһар-суоттуу киинигэр промышленность, тууу, транспорт, сибээс салаатыгар начальнигынан, кэлин 10 сыл устата оройуоннааҕы ааһар-суоттуу станцияҕа начальнигынан үлэлээбитэ.

Ону таһынан «Нам» совхозка партком секретарынан, МПМК-га ВУС начальнигынан, улуус музейыгар научнай сотрудинынан, райсовет былаанньыр отделын председателин солбуйааччынан, ыстараай экономиниһан, оройуоннааҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар бухгалтерынан, экономиниһан, «Бөтүн» совхозка кылаабынай бухгалтерынан үлэлээбитэ.

РИВС-ка үлэли сылдьан, 12 квартиралаах икки мэндизэмнээх дьиэни аҕаарын хонтуора, аҕаарын олоһор дьиэ, кэлин барытын село олоһор дьиэтин фондатыгар биэрбитэ. Эргэ Госбанк дьиэтигэр капиталнай өрөмүөнү, сыһары тутууну онорторон, автономнай котельнайдаппыта, РИВС-ка оҥостубут хонтуората билигин 8 №-дээх дөһөдүк, кэнээс киһи кэчээри ыччаты ииттигэ сулуспалыы турар.

1993 с. пенсияҕа олоһор, таах олоһу дуо, бөрт элбэх общественнай үлэһити толорор. 1957 с. компартия чилиэни, уонтан тахса сыл партийнай тэрилтэ секретарынан, ревизионнай комиссия чилиэниэни, 5 сыл председателинан, Мүрү селскэй Сэбиэтин депутатынан, председатели солбуйааччынан, Аллараа Халымаҕа сэтээлиниэн, судья солбуйааччытынан, Нам оройуоннааҕы народнай хонтуруолун комитетын председателиниэн, 20 сыл устата солбуйааччынан, элбөх профсоюзнай, общественной эбээһинэстэри толорбута.

1954 с. саҕалаан, тохтуу-тохтуу 13 сыл араас курстарга билиитин үрдэтинэн, 1973 с. Москвагаҕы ЗВПП-ны бүтэрэн, үрдүк үөрэхтэммитэ.

Хамнастаах уонна араас общественной үлэтэ, кэтэхтэн үөрэнэри таһынан 1961 с. саҕалаан, төрөөбүт улуунун социальнай-экономическай уонна культурнай олоһун саамай түн былдьыгытан билигинигэр диэри ырытан, үөрэтэн, дойдударын сайдыытын туһугар үлэлээн, сырдарын, олохторун кытта бизирбит бар дьонун олоһун көрдөрөр, ааттарын үйэтитэр сыаллаах, кэлэр көлүөнэлэргэ кэрээс хаалларар сорукутаах улуус историятынан дьарыктанан, үлэлээн кэллэ, билигин да салгыы үлэли сылдырыттан киһи үөрэ уонна махтана саныыр.

Бастаан 1991 с. «Энсиэли хочотугар» диэн брошюра курдук, онтон 1996 с. 12 плитетканы киллэрэн туран, М. К. Аммосов төрөөбүтэ 100 сылыгар анаан, комиссия председатели солбуйааччы, Ил Түмэн Үрдүкү Палататын Председателэ Егор Михайлович Ларионов өйбүлүнэн монография буолан, 3000 экзэмплярынан бэчээттэммитэ.

Терентий Иванович бар дьонугар саамай улахан бэлэҕинэн ити кинигэтин ааһар. Маны таһынан «Олох иһин охсуһуу» диэн Октябрьскэй революция, Аҕа дойду Улуу сэриитин, сэрии саҕанааҕы тыыл ветераннарын охсуһууларын, үлэлэрин көрдөрөр кинигэтэ, Нам улуунун киинин «Куонта Кириэһэ — Нам селота», Нам улуунун балыһытын 100 сыллаах историятын туһунан кинигэлэрэ, Хамааратта, Муркучу — 2 Хомуустаах нэһиликтэрин, Нам улуунун управата тэриллитин 200 сылыгар аналаах уо. д. а. үлэлэри суруйбута да, билигин рынок экономиката хапчалан, харчы суох буолан, бэчээккэ барбакка сыталлар, хаһан эрэ

күн сирин көрүүхтэрэ диэн автор бизэ эрэллээх, улуус салалтата өйүү, сыаналыа диэн баҕалыахпыт.

Уопсайа 56 сыл үлэтин устатыгар төрөөбүт дойдутугар, республикатыгар экономическай, социальнай уонна культурнай сайдыытыгар киллэрбит кылаатын үлэлээбит коллективтара, оройун тэрилтэлэрэ, партия уонна Советскэй Правительство урдүктүк сыаналаабыттар: «ССРС социалистическай учуотун туйгуна» ааты 1957 с. ылбыта, 1960, 1967, 1971 сс. Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Бочуотунай грамотатынан, 1970 с. «В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сыла туолуутун бэлэстээн Килбээнээх үлэтин иһин» мэтээлинэн бэлэстэммитэ, уо. д. а. элбэх наҕараадалардаах. ССРС Киин Статуправлениетын уонна РСФСР Киин Статуправлениетын кыһыл көмүс суруктаах Бочуоттаах кинигэтигэр киллэриллэбитэ. Онон босроттуй Саха киһитин сэмэй үлэлэрин көмигэр үрдүктүк сыаналаабыттар.

Кэргэнэ Александра Григорьевна Егорова эргизэн туйгуна, 20-тэн тахса сыл РПО (билингинэн УлууСПО) поварына үлэлээбитэ, ыалдыан өлбүтэ, сэттэтэ оҕоломмуттара, билигин үс оҕо баар. Улахан уол Иван кэргэнэ Алена Викторовна, икки оҕолоохтор. Аччыгы уол Андрей үс оҕолоох, биһир сизинээх, кыһа Лена кэргэнэ Иван Степанович, икки оҕолоохтор. Онон Терентий Иванович аатын ааттатар, үйэтин уһатар оҕолор, сизинэр бааллар.

Т. И. Замятин барыбытыгар холбур буолар олоһу олоһордо, ол да иһин улуус олохтоохторо киин аатын уулуссаҕа бизэрэк көрдөһүүлэрэ туолла.

3. Уулуссаҕа олоһорчулартан билиһиннэрэбин

Вера Семеновна ХОХОЛОВА — 1938 с. Муома улуунугар төрөөбүтэ. Өлүөхүмэ 2-с Нөөрүктээҕи орто оскуолатын ситиһилээхтик бүтэрибэ. «Оскуола — производство — үрдүк үөрэх» девизинэн икки сыл ныйрай көрөөччүнэн үлэтин саҕалаабыта. Коммунистическай үлэ ударнигы аатын ылбыта, бастын үлэһиттэр сүлүктэригэр кыттыбыта. 1960 с. Иркутскыйааҕы Государственной медицинскэй институт санитарнай-гигиеническэй факультетын бүтэрэн, Нам оройуонугар кылаабынай государственной санитарнай бырааһынан аанамыта уонна билигин да үтүө суобастаахтык үлэлиир, эппиэтинэстээх, ирдэбиллээх салайааччы. Материальнай-техническэй базаны хангытыга элбэхтик үлэлэстэ, ол курдук 1988 с. саҕа административнай-хаһаайыстыбаннай дьиэ үлэҕэ киирбитэ, араас салаалар уонна лабораториялар үлэлэрэ тубуста. Вера Семеновна эдэрдыкэ наставник. Бэйэтин квалификациятын тохтоло суох үрдэтэр. Санкт-Петербург, Москва, Киев куораттарга билигин хангытыга, элбэх темаларга лекциялары ааһар, биһирэбили ылбыта.

1995 с. үрдүк категориялаах быраас аатын ылбыта. РСФСР үтүөлээх бырааһа. 1992 с. Доруобуйа харыстабылын туйгуна знагынан наҕараадалаабыта. Нам улуунун уонна селотун бочуоттаах гражданина. Элбэх общественнай соруудаҕа толорор, ол курдук, икки төгүл райсовет депутатынан, уһун көмгэ партийнай тэрилтэ секретарынан үлэлээбитэ. Кыһа Надежда Алексеевна, күтүөгэ Иннокентий Константинович — быраастар, сизэ Вера — үөрэнээччи. Вера Семеновна эрчимнээхтик үлэли сылдыар.

Людмила Афанасьевна СИВЦЕВА 1976 сыллаахха Нам оройуонугар нэһилиэниэни өҥөнөн хачыһар тэрилтэҕэ ананан кэлбитэ, сон тигэр биригээдэ Матрена Степановна Маркова салалтатынан үлэлээбитэ. 1982 с. Нам улуунугар социальнай харалта отделын сэбиэдиссэйинэн уонна пенсионнай сулууспара барыта 18-с сылын үлэлиир. Людмила Афанасьевна кэтэхтэн үрдүк үөрэххэ үөрэнэр. Тая СГУ экономическай институтун Аан дойду экономикатын факультетыгар 5-е курска, Вика СГУ бэлэмнэни курсугар үөрэнэр.

Константин Евсеевич СИВЦЕВ улуус дьаһалтатын тэрийэр-правовой управлениетын начальнига, уһун көмгэ Сэбиэт председателинэн, кэлин социальнай харалта отделыгар сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. Константин Евсеевич боростуой, дьонно-сэргээ сыһыана айыһас, правовой отдела үлэлиир

көмигэр киниттэн бары даҕаны субэни-аманы элбэхтик ылбыһыт. Төрөөбүт улууһа сайдарын туһугар эдэр сааһыттан үлэлиир, өссө да үлэли турдара. Кэргэнэ Акулина Семеновна нэһилиэниэни социальнай өттүнэн көмүскэллээх буолуутун управлениетын үлэһитэ. Үс оҕолоохтор, эһээ, эбээ аатын чистээхтик сүгэллэр.

Илья Гаврильевич ЛУКИН 1942 с. Бөтүнгэ төрөөбүтэ. 1968 с. СГУ физмат факультетын бүтэрибэ. 1960 с. Хатырык орто оскуолатын туйгунунан бүтэрэн, комсомол Намнааҕы райкомугар отдел сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ.

Университеты бүтэриэтигэр ыла төрөөбүт-үөскээбит Намын сиригэр харыс да сирин халбарый-бакка эрэ үлэлиир-хамсыыр. 10 сыл Намнааҕы педучилищеҕа, Хатырык уонна Нам орто оскуола-ларыгар, онтон оройуоннааҕы үөрэх салаатыгар инспекторынан, 1980 сылтан 1991 сылга диэри партия райкомугар араас үлэлэргэ үлэлээбитэ. 1995 с. улуус дьаһалтатыгар уонна 1999 с. дьаһалта госархивыгар сэбиэдиссэйинэн үлэлиир. Кэргэнэ Анна Игнатьевна «САПИ — ПОЛИС» страховый компания генералствотын генеральной директора, экономист идэлээх. Улахан уоллара Чабыл куоракка олоһор, юрист идэлээх, Аяал Нерюнгри куорат олохтоо, эмиэ юрист, иккин оҕолоохтор.

Анна Яковлевна уонна Григорий Константинович ЭВЕРСТОВ-ТАР биһиги улууспутугар 1986 с. көһөн кэлбиттэрэ. Идэлэрэ — үрдүк үөрэхтээх учууталлар. Григорий Константинович «Энсиэли» хаһыат редакторун солбуйааччы, бэртээхэй журналист. Анна Яковлевна улууспутугар социальнай управлениэҕа специалиһан, тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин профсоюзун райкомун секретарынан үлэлээбитэ, билигин коммунальнай хаһаайыстыба специалиһа. Үс оҕолоохтор, Улаханнара Аяал СГУ инженерней-техническэй факультетын бүтэрибэ. Кыһадаана уонна Яша үрдүк үөрэх кыһатыгар үөрэнэллэр.

Степан Степанович КИРИЛИН физкультура учуутала, оҕолор эт-хаан өттүнэн сайдалларыгар кылаатын киллэрэр. Үлэ уонна сыһыалан лааһырын салайан, ыраах, суол-сиң суох сиригэр 20-тэн тахса үөрэнээччилэри салайан, Салбанҕа тахсан оттууллара. Киһи хас да сыл оҕолору сатабыллаахтык салайан үлэлэспитэ.

Пионерскэй олохпутун бары оҕо сааспыт умкуллубат сылларынан ааҕабыт, бу үлэҕэ ирдэбиллээхтик үлэлээбит, пионерскэй формалаах, кыһыл хаалгыстаах пионер баһаатайы Клавдия Яковлевна СИВЦЕВАНЫ күндүтүк сананыбыт.

Улуус олохтоохторун доруобуйатын туһугар Иннокентий Константинович СЕМЕНОВ, Надежда Алексеевна ХОХОЛОВА, Наталья Ивановна ЗАХАРОВА, Степан Семенович ОСИПОВ айымньылаахтык үлэлиллэр.

Бу уулусса олохтоохторо биһир санаанан Т. И. Замятин аатын уулуссаларыгар ингэрини биһирииллэр, саамай сөптөөх киһи ыла диэн биһиргээтэллэр, үтүөгүн билини бу уулусса олохтоохторугар эппиэтинэни, киэн туттууну үөскэтэр.

Уулусса сайдар кэскилэ улахан:

1. Сайынны уу турбата (водопровод) тардылынааһына, хас бириди ыал уйуга тупсарыгар, кэтэх хаһаайыстыбата сайдарыгар улахан оруоллаһына.
2. Газтааһын үлэтин түргэник саҕалаахха, элбэх ыал көһөн кэллээтэ.
3. Электричество — олох сайдыыта, ирдэбилэ, уулусса толору электрификацияланар иһи.
4. Уулуссаны тупсаҕай оноруга хас бириди ыал дьэтигэр тупсаҕай кестүүлээхтик туттара, килэрэтирэ быһаарар оруулаах.
5. Телефон кириитин эрдэтэн былааннаан, үлэҕэ киллэрбит киһи.

Бу боппуруостары республика уонна улуус салалтала түргэник быһааралларыгар олохтоохтор көрдөһөллөр уонна эрэмньилэрин сүтэрбэттэр.

Февронья УШНИЦКАЯ, Салбан нэһилиэгин олохтооҕо

Сааһырбы дьонноор ыйдара «ЭНЭЭЛЭР, ЭБЭЭЛЭР АҺААТЫБЫ-ЫЫТ»,

— дьон Партизан реабилитационнай киин үлэһиттэрэ хас аһылык аайы ыгыран чаҕараллара бу баардык иһиллэр. Уопсайынан бу балыһа үлэһиттэрэ иллээхтэр, сынньанааччыларга сыһыаннара биир кэм эйэстэр. Былыр сахалар этэллэр: «Ыалга киирбит ыалдыты үөрэн-көтөн, ичигэс сыһыаннахтык кэпсэтэн, ууну кутан да биэрдэхтэринэ, астынан тахса-ра үһү» дииллэрэ.

Биһиги сытар кэммитигэр котельнай чоҕо суобуан тымныкы этэ. Үлэһиттэр эмиз тонолордо да, клиенттэргэ сыһыаннара сылааһынан тоғорбутун да улаханна уурбатахпыт. Бырааспыт Елена Афанасьевна болғомтолоохтук көрөн, ханнык кырдыарас туох ыарыһыларын этэн анаабытынан сиэстэрэ-

лэр үөрүйэх баҕайытык укуоллалаан, систиэмэлири систиэмэлээн, бүтэрэ-оһоро охсубуттара баар буолан иһэр. Итиннэ биһиги, ветераннар эрэ буолбатахпыт, олохтоох нэһилиэнньэ ыарыһахтарын эмиз эмтиллэр.

Бу киин аһылыбыта сыл буолан эрэр. Балыһа бэйэтэ тутуллубта саҕарды — 5-6 сыл. Палаталара элбэринэн, олохтоох нэһилиэнньэ киептээбэтинэн реабилитационнай (ол аата доруобуйаны тупсарынан, чөлүгөр түһэри диэн өйдөбүллээх) балыһаны аспыттар эбит дии санаатым. Балыһа турар сирэ табыгастаах.

Дэриэбинэ арҕа кырытыгар киэн хонуу нэлэин көстөр. Мас-сына суолуттан тэйичитэ, тыһа, быһыла-чаана саба биэрбэтинэн

чаччы эмтэнэн, сынньанан баралларыгар сөптөөх, ситэритин маһы элбэхтик олордуталаан кэбиһэр киһи, төһө эрэ тупсар этэ. Мас быһыгар турар санаторийы санатыах этэ. Олбуор кытытынан мас олордубуттар да, уута тийбэккэ, быһыр үйэҕэ хатыталаан хаалбыттар. Оттон кырыһаһаттан түһэр ардах уутугар көмөлөһүннэрдэххэ, маннайгы дыйларга кыра уу кутулааччы.

Сыанабыл кинигэҕэ суруллубутун көрдөхкө, дьон махтанан-астынан барбыттар. Бэйэбит өттүбүтүттэн ыллааха, сытан сынньанан, эмтэнэн, кырдыбыт дьон быһытынан илибит-атахпыт, сунһубут-көхсүбүт хамсыра эбиллэн кэлибит. Хайа уонна босхо аһаан, эмтэнэн, ыраас таҕаска күөһэлиэн кэли бу баһаам көмө эбээт.

Аны даҕаны ветераннары үөрөкөтө көрсөр, укуолга, аһылыкка ыгыран чаҕаар буоллуннар. Баһыбаларыг, реабилитационнай киин үлэһиттэрэ.

Н. КОКОРЕВ

ВССВ БИИР САҢА ТУТУУ

Улууспут биир тутуах тэрилтэтэ «Намгазстрой» саҥа дьэтин тутуутугар Михаил Лыткин биригээдэтэ үлэли сылдьар. Билигин 5 киһилээх биригээдэ дьиз көндөйүн, кырыһаһатын бүтэрэнэр ақылаатын сиэмэнни сылдьаллар. «Үлэбитин тохтуу-тохтуу толоробут, — диір Михаил Васильевич. — Матыйыаал араллаһтарына үлэлибит». Дьиз таһыгар туттулар матыйыаалы «Намгазстрой» бэйэтэ аҕалар эбит. «Дьинэр, биһиги дьиз көндөйүн, кырыһаһатын тутар туһунан дуоғабар-даспыһыт — диір М.В. Лыткин. — Дьиз иһинээҕи үлэлэргэ да кэпсэтиэх-питин сөп. Биһиги «Намгазстройга» наймылаһан үлэлибит». Үлэһит дьонно чизэ, хайал буолуохтун!

САҢА ЗАПРАВКА ТУТУЛЛАР

Мамнаағы педучилище иннигэр суол нөҕүө саҥа заправка тутуулан эрэрин айанныт дьон бэлиэтин көрбүккүт ырааттара буолуо. Маны «Туймаада-нефть» тэрилтэ туттарар. Тутуу биригээдэтин ыстаарсай биригээдиір Овеан Юрий сэйэргииринэн, сотору кэмнэн манна бензининэн заправкалыыр пуун аһыллыахтаах. Саҥа заправка турар сирэ үксэ бетоннамыт, онон, айанныт дьон кэлэн бензин кутталларыгар бэрт сэр-гэх, ыраас буолууһу диэн эрөннэхпин баарабын. Билигин Дьокүүскыйтан кэлбит биригээдэ үлэлир. Уопсай алта киһилээх. Сиэмэнниилэр, кирпиичэ кылааккатын уураллар. Сарсыарда 8-тан киһэ 8-ка диэри наар үлэ үгэнигэр сылдьаллар. Үлэлэрин атырдыах ыйын магнайгы күннэриттэн саҕалаабыттар. Тутуулаа балаһан ыйын бүтүүтүгэр — алтынныга үмүрүйөхтөөх. Былаан быһытынан үс бензоколонка туруруллуохтаах. Заправка миэстэтэ да бэркэ талылыбыт. Улуус сүрүн тымыра буолар трасса таһыгар турара суол-иис дьонугар сүрдээх табыгастаах. Түмүккэ манна А-76, А-93, мааркалаах бензин, солярка атыыланахтаағын бэлиэтибин.

Т.И. Замятин «XX-с үйэ бүтэһик уоп сыллара» - диэн Эҕисэли хочотугар кинигэ салгыһын ааҕар баран, мин кэргэмэр Кривогорниций Юрий Васильевичка кырдыктыах сыһыаны эрэйэн турар хомойбут санааларыг улуус дьонугар-сэргэтигэр тириэрдэбин.

Кривогорниций Ю.В. - комсомол саҕаттан саҕаны олоххо киллэригэ бастакытынан бэйэтэ туспа көрүүлээх-истиилээх, 60-с сыллартан «Оскула-производство-үрдүк үөрэх» - диэн республика үрдүнэн тарҕамыт ыччат хамсааһынын биридэстэрин лидерэ дьэ-этэххэ улахан алҕас буолбата да буолуо. «Эҕисэли» хаһыат Саха сиригэр комсомол 75 сылыгар анаан «Олохпут кэрэ кэрчик көмэ» ыстатыйа автору И. Кривошапкин 1961-64 сс. Нам, Среднеленскэй райкомолларын бастакы секретарын ахтыта туоһулуур.

Аҕабыт 20 сыл устата культура эйгэтигэр кулууп директорунан үлэлээбитэ. Ол саҕана, билигин культура үтүөлээх үлэһитэ, Хамаҕатта музыкальнай оскуолатын директора, оччоттон билигнэ дьылы киэн фантазиялаах, идеялаах Андросова Л.А.-ны кытта хоннохторо аһыллан, айымнылаахтык үлэлээбиттэрэ. Үлэлээбит сылларыгар Хамаҕатта кулууба социалистическай ҕоҕоһоһуу үс төгүл субуруччу бастаабыта. Кресло-диван фондатынан биризмийэлэммитэ. Буолар фестивалларга бастакы миэстэлэртэн түспэттэрэ. Итини барытын грамоталар, дипломнар туоһулууллар. Хайа уонна Саҥа Дьыллаағы оҕормлениета билигнэ дьылы дьон өйүгөр-санаатыгар сылдьар.

1985 сыллаахха республикаҕа бастакынан тыа сирин кулуубар саҥа сүүрэни киллэрэр. Собуруу заводтан баран видеоманитрофон аҕалар. Улахан экран онорон видеоклиптери туһанан эдэр ыччат дискотекага оччотооҕу өлөрүгө сонун буолар. Кини үлэлээбит бириэмэтигэр Хамаҕатта кулууба «Клуб отличной работы» буолар. Республикаҕа опыт таратарга базовай кулууп буолан элбэх мероприятиелар улуустаағы, республиканскай семинардар, конференциялар буолаллар. Үнүкүттэн, нэһиликтэргэ көрдөрбүт киинэлэрин харчыларыннан кулууп материалнай базатын тупсарар. Саҥа мебеллери, аппаратураны ылынар. Туспа методкабинет, вешалка, музыкальнай аппаратура ууруллар эстрадага оҕоһулар. Бу кэмгэ 3 киһини (билетерша, вешалкаҕа үлэлир киһини, видеофильмнэри көрдөрөр үлэһити) бэйэтэ хамнастан тутан олоор. Оччолорго Хамаҕатта кулууба республикаҕа бастакынан хозрасчетнай системаҕа киирбитэ. Бу эмиз нэһилиэк кулуубар саҥа сүүрэн. Хамнастар видеофильмтэн киирбит харчытан төлөнөр. Кулууптан үлэлээн бүтэригэр сельсовет счегутугар оччотоодунан 3500 тыһ. солк. харчыны хаалларар.

Биһиги аҕабыт ону таһынан республикаҕа биллэр хомусчүт-импровизатор ону элбэх конкурстар, фестиваллар дипломнара, грамоталара туоһулууллар. 1997 с. Норвегияга буолбут аан дойдутаағы варганнай фестиваль лауреата. Дьокүүскай куоракка аан дойдуга варганнай музейыгар стэндэҕэ кини хаартыскага баар. Оно ман-

нык диэн суруллубут: «Кривогорниций Ю.В. - хомус историятыгар бастакынан хомуһу билигини музыкаҕа дьүөрэлээн традиционнайга суох методиканы киллэрбитэ», — диэн.

Биһиги дойдубутугар буолбут уларыта тутуу долгунугар кэлбит тыа хаһаайыстыбатын үлэтин тэрийи араас көрүннэрэ дьиз кэргэнинэн, аренданын бадэрээт, кооперативка холбоһуу, бааһынай ха-

рыгар ыгырыты таһааран бастакы көбүлээччинэн, саҕалааччынан буолбута» - диэн чуолкай суох.

Аҕабыт 43 тыһ. солк. кредити 5 сыл бөддьөхкө ылбыта. Кредит ылбыт харчытынан техника ылыммыта, Хамаҕаттаҕа, Кэҥкэмэҕэ сүөһү хотоно туппута. 3 сыл дэриэбинэҕэ, 2 сыл Кэҥкэмэҕэ сүөһү туппута. Кэҥкэмэҕэ 80 гаалаах сири сыһыаттаран күрүөлээбэтэ, кырыс сири оҕостубута. Кырдык,

этэн эрдэхтэрэ «саталлаах саһыл саҕалаах» — диэн түмүктүүргэ олох сөбүлэспэһин, Итиччэ элбэх ороскуокка барбыт ыал, дьон орду-гургуурун курдук байбатахпыт. Билигнэ дьылы урукку совхоз ууга барар икки квартиралаах дьэтигэр олоробут.

Аҕабыт төһө да табыллыбатаҕын иһин дьону кытта өстөһө-этиһэ сылдьыбат, дьонно куһаҕаны баҕарбат. Төттөрүтүн дьонго

нэн оҕоһуллубута. Саҥа саҕалааччыларга устааптарын суруйан биэрбитэ.

Билигин республика үрдүнэн ыгытыла турар политика экономическай үөрэхтээһин, кредитнэй операция, дьиз кэргэн экономикатын, киһи өссө эрдэ өйдөөн 1996 с. «Экономика для всех» - диэн бырайыак суруйан киллэрбитин улууспут саҕалааччылар өйөөбөтөхтөрө. Бааһынай хаһаайыстыба инникитин туруктаах буоларыгар инвестиционнай кооперация, нэһиликтэргэ дьөүс переработкалыыр сыахтар улахан оруолу ылахтаахтарын улуус баһылыгар, правительствоҕа тийэ бэйэтин санаатын эппитэ. Ыал экономика сайдарыгар, дьон туһугар үлэлир саҕалааччылар кыһаллыбат этилэр. Бэйэтин өйүн-санаатын улуус, республика хаһыаттарын нөҕүө тириэрдэр.

Түмүкпэр этиэҕи баҕарыллар, бастакы саҕалааччыга хаһан баҕарар ырахан уонна алҕастардаах буолар. Кинини батыһааччыларга чэпчэки уонна өйдөнүмтүү. Киһи бүдүүрүбүтүн, алҕаһын холобур оҕостон улуус историятыгар киллэрэр туох үчүгэй суолталааһыт?

Биһиги аҕабытын, кэргэммин холуннара, атаҕастыыр хантан ылбыт быраапкытыт? Эһиги матыйыаалыг дьон өйүн-санаатын бутуйар. Манньк ис хоһоонноох матыйыаал улуус историятыгар сырдатыллара табыһаа суох. Сайдыһылаах государствоҕа киһини холуннаран, атаҕастаан чуолкай суох информация биэрбит журналистар моральнай эппиэтинэһи сүгэллэр. Онтон биһиэхэ хайдаһыт?..

М.В. КРИВОГОРНИЦЫНА, Хамаҕатта

аһаайыстыба кини олоҕун тосту уларытар. Хаһан да сүөһү иитиитинэн дьарыктамматах, үүнүү диэни ыспатах киһи культура дьэтигэр директорды сылдьан оскуолаҕа үөрэнэр уолаттарын кытта сайыһын 4 тн. оту оттоон, кыһыныгар «Комсомольскай» совхозтан 5 ырыган борооскуну ылан төлөһүтэр. Мин борооскулар кыһыны туоруохтара суоҕа диэн куттанар аҕай этим. Биридии борооскуну кыстыкка 90 кг. улаатыннарара совхоһу кытта дуоҕабар түһэрибиттэрэ. Ону 152 кг. толоор. Ити сыл борооскулары иитигэ ороскуот таһынан 1440 солк. ыраас хамнас аахсыбыһыт (1989 с. «Ленин суола» хаһыат). Оччолорго аренднай бадэрээт диэн ааттанар этэ. Аҕабыт идэтинэн историк буолан дойдуга буола турар уларыһылар, тыа сиригэр сылын аайы маҕаһын долбуурдара кураанах-сыйара, дьон сиртэн тэйин иһэрэ кинини долгутар этэ. Эр толкуйдаан, барытын ырынаһан көрөн бастакынан бааһынай хаһаайыстыба тэринэр.

Убаастабыллаах т. Т.И. Замятин эһигини улуус дьоно-сэргэтэ барыта билэр, улууска ытыктанар киһигин, улуус историятынан дьарыктанаһын. Мин санаабар улуус историятыгар киирэр матыйыаал чаччыларга, докумуоннарга олодурбт буолуохтаах, токурутуута суох. Эһиги хантан чуолкайа суох сибидиэннэни ылыгыт? Ким биэрэ? Тоҕо биһиги дьиз кэргэн кытта чуолкайдаһтыгыт? Улуус историята киһиэхэ үтүө санааны эрэ хаалларыахтаах, чуолкай буолуохтаах. Эһиги ыстатыйаҕыгар олодурган манньк эппиэттэри биэрэбин. Мин кэргэним, Кривогорниций Ю.В. 5 оҕо таптаһаах аҕата, 4 оҕо эһэтэ. Бэйэтин үлэлээбит сылларыгар аллара түһүүлээхтик да, өрө тахсылаахтык да үлэлээбитэ. Ону ким да мэлдьэспэт. «Кривогорниций Ю.В. бааһынай-фермерскэй хаһаайыстыбаны тэринэбин диэн 80 тыһ. солк. кредит уонна 40 г. сири сыһыаттаран сүөһү фермата, сибииннэ, хаас иитим, сир аһын (хара хаптаҕаһы) үүннэринэн дьарыктаным, эти, арыһы дэлэччи оҕором диэн улуус бааһынайда-

хаас сыммытын, 500 кус өҕлөрүн Красноярскыйтан самолетунан бэйэтэ баран аҕалбыта. Уоту киллэртэрин, хотоннору тутуу, сири оноруу, самолетунан аҕалы босхо оҕоһуллубат, итиннэ биллэн турар элбэх харчы хамсыр. Куһу, хааһы көрөргө оччолорго литература суоҕа, теоретическай бэлэмэ да суоһуттан кустара, хаастара өлбүттэрэ. Кус өрлөрү транспорттивканы тулуйбакка үксүлэрэ айаһа өлбүттэрэ. Оччолорго билигин курдук правительство, райисполком өттүттэн бэйэлэрэ аҕалан миэстэтигэр усулуобуйа онорбот этилэр. Оройуонга ол туһунан кэпсэти да суох этэ. Ити сайын оттообут 20 т. отун уордарыта, улуустаағы милиция органнарыгар сайабылыһанна түһэрбитэ хомойуох иһин буруйдаағы булбатахтара. Итинтэн сиэттэрэн дьиз кэргэн улахан ороскуокка тэбилибипти.

«Өссө улуус бааһынайдарын ааттарыттан Москвага буолбут бааһынай хаһаайыстыба бастакы учредительнай конференцияларга делегатынан баран кыттан кэлбит» - диэнгэ манньк баһаарабын. Кинини бааһынайдар мунһааха бэйэлэрин баҕа өттүлэринэн талбытара. Үөһэттэн күөс өттүнэн сонноһун суох этэ, бэйэтин баҕа өттүнэн барбатаҕа. Ол эрэн мээң сылдьыбатаҕа, республика бааһынайдарыгар кыра трактордары кэпсэтэн кэлбитэ. «Техникатын атыылаан харчы оҕостубута, онтон кредитин кыһан төлөөбөтөгө», — диэнгэ манньк эппиэттибин. Үөһэ эппитим курдук улахан ороскуокка тэбилибипти, техникатын атыылаан иһин төлөөбүтэ.

«Хата кини дьолугар Б.Н. Ельцин үс сыл буолан баран кыһан төлөөбөтөх «бастакы» фермердэр изэстэрин сотор туһунан ыйаах таһааран абыраабыта» - диэн хомойбут санааҕар манньк чуолкайдыбын. Кырдык, оччолорго Президент буолбатах Советскэй Союз министэрин советын председателэ, Силаев ыйаах таһаарбыта. Ол сағана ити ыйаах соротох Кривогорниций Ю.В. эрэ абыраабаҕа Союз, республика бастакы фермердэрин абыраабыта. «Итини

үчүгэй сыһыаннаах, бааһынайдары өйүүр. Куруук сүбэ-ама биэрэр. Бастакы саҕалаабыт киһи быһытынан туохха сымыспытын, бүдүүрүбүтүн кэспир, инникитин болғомтово ылалларыгар баҕарааччы. Ону биһиэхэ сылдьан сүбэ-ама ылбыт бааһынайдар мэлдьэһиэхтэрэ суоҕа (Герасимов В.А., Харитонов В.Н., Дорофеев Г.Г., Бережнев И.И.).

Хамаҕаттаҕа билигин үлэли сылдьар бааһынайдар устааптарын, докумуоннарын кини сүбэти-

«XX-С ҮЙЭ БҮТЭҢИК 10 СЫЛЛАРА» ДИЭН ЫСТАТЫАБАР М.В. КРИВОГОРНИЦЫНА «ЭҢСИЭЛИ» ХАҢЫАККА КИЛЛЭРБИТ СУРУГАР ЭППИЭТ

Убаастабыллаах Мария Васильевна, бырастыгы гын, мин эн кэргэниг Ю.В. Кривогорниций культура эйгэтигэр үлэтин үтүөлэри да, итэстэрин да ырыһаатым, авторитетин түһэр тылы туттубатаҕым. 90-с сыллардаағы тыа хаһаайыстыбатыгар уопсай уларыта тутуу дьалханыгар тахсыбыт алдастары корреспондент быһытынан кими баҕарар холобурга туһанар бырааһынан туох да куһаҕаны санаабакка туран туттубутум сыһа буолбатах буолуохтаах.

1990 с. ахсынны 6 к. 140 № «Эҕисэли» хаһыакка Ю.В. Кривогорниций 9 пуунаах «Бэйэбит хаһаайынныр кэммит кэллэ» диэн ыстатыйатын аахпытим. Сүһүнүн сөбүлээбитим. Ол эрэн сүөһү, сибииннэ, кус-хаас иитим, моонһоһор олордуюм, онон совхоһу кытта күрэхтэһиэм дьэ-битин аахпытим. Кырдык бастаан 43 тыһ. солк. кредит уонна 80 гектардаах сир ылбыта (мин сыһыптарын таһнары туруорбуппун, ону бырастыгы гын, хотон туттубута, техника атыылаһтыга кырдык! Оройуонга арендатор, бастакы саҕалааччы бааһынай быһытынан атыттарга холобур буолар баҕата үчүгэй этэ. Ол гынан баран мин ол сағана бу киһи кыһын ситэ учуоттамматах, балыс-

хан баҕайы санаа эбит диэн санаабытым. Бастаан дьон кырдык итэҕэин, өйөөн өссө Москвага бааһынайдар учредительнай мунһахтарыгар делегатынан ыһыһытара кырдык этэ буолбат дуо? Мин бэйэтэ «тылланан барбыта» диэн суруйбатаҕым. Ол гынан баран урут тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктамтаах киһиэхэ ыраахана, ороскуота элбэр биллэр этэ. Ол иһин кыаллыбатаҕа, хаһаайыстыбата сүһүөҕэр турбатаҕа. Ссудатын соротун үс сыл буолан баран (оччотооҕу Силаев, мин Ельцин диэн сымыспытын билинэбин) син биир государство сотон абыраан турар. Ол аңардас Кривогорницийгэ эрэ буолбатах. Итиник элбэх дьону абыраабыта. Онон мин Юрий Васильевич үчүгэй дьыаланы сағалаан баран кыһан тийэһэр тириэрдиттэрэр хомойбут быһыыбын биллэрбитим. Ол булкурдаах кэмгэ кырдык чэпчэкилик «саһыл сағалаһахтары» баҕарааччылар элбэх этилэр. Ол мэлдьэҕэ суох буолуо. Ыстатыйагар мин онно чолчу эһигини ааттабаҕаҕым. Манна киһи өһүргэнэрэ суох!

Т. И. ЗАМЯТИН

